

The Holy See

KATEHEZA PAPE BENEDIKTA XVI.

NA OPĆOJ AUDIJENCIJI

Srijeda, 7. srpnja 2010.

Ivan Duns Skot i novi pogledi na utjelovljenje

Draga braćo i sestre!

Ovoga jutra – nakon nekoliko kateheza o raznim velikim teolozima – elim vam predstaviti još jedan vani lik u povijesti teologije: riječ je o blaenom Ivanu Duns Skotu, koji je ivio krajem 13. stoljeća. Stari natpis na njegovu grobu saima zemljopisne koordinate njegova ivotopisa: "Engleska ga je prigrlila; Francuska obrazovala; njemački grad Köln čuva njegove ostatke; u Škotskoj se rodio". Ne moemo zanemariti te informacije, također zato jer posjedujemo vrlo malo podataka o ivotu Duns Skota. Rođen je vjerojatno 1266. u nekom selu, koje se zvalo upravo Duns, u blizini Edinburgha. Privučen karizmom svetog Franje Asiškog, stupio je u obitelj Manje braće a 1291. zaređen je za svećenika. Zbog svojega briljantnog uma i sklonosti misaonom radu – u tradiciji je zbog te umnosti stekao naslov doctor subtilis, "oštroumni naučitelj" – Duns Skot je poslan studirati filozofiju i teologiju na glasovitim sveučilištima u Oxfordu i Parizu. Završivši s uspjehom obrazovanje, posvetio se predavanju teologije na sveučilištima u Oxfordu i Cambridgeu, a zatim u Parizu, započevši komentirati, kao i svi učitelji toga doba, "Sentence" Petra Lombardskog. Glavna djela Duns Skota predstavljaju upravo zreli plod tih predavanja i naslovljena su prema mjestima u kojima je predavao: Opus Oxoniense, Reportatio Cambrigensis, Reportata Parisiensia. Iz Pariza je Duns Skot otišao kada se, nakon što je izbio ozbiljni sukob između kralja Filipa IV. Lijepog i pape Bonifacija VIII., radije odlučio na dragovoljni izgon no potpisati dokument protiv Vrhovnog svećenika, što je kralj naložio svim redovnicima. Tako je – iz ljubavi prema Petrovoj Stolici –, zajedno s franjevcima, napustio zemlju.

Draga braćo i sestre, ta nas činjenica poziva prisjetiti se koliko su puta, u povijesti Crkve, vjernici naišli na protivljenje i podnijeli čak i progone zbog svoje vjere i svoje vjernosti i privrenosti Kristu, Crkvi i papi. Svi s divljenjem gledamo na te kršćane, koji nas uče čuvati kao dragocjeno dobro vjeru u Krista i zajedništvo s Petrovim nasljednikom i, tako, sa općom Crkvom.

No, odnosi između francuskog kralja i nasljednika Bonifacija VIII. ubrzo su postali prijateljski te se 1305. Duns Skot mogao vratiti u Pariz da ondje predaje teologiju s naslovom Magister regens, danas bi se reklo redovni profesor. Kasnije su ga poglavari poslali u Köln da ondje predaje u Franjevačkom teološkom studiju, ali je umro 8. studenoga 1308., sa svega 43 godine, ostavivši, međutim, iza sebe veliki broj djela.

Zbog glasa svetosti kojeg je uivao, njegovo se štovanje veoma brzo proširilo u Franjevačkom redu i sluga Boji Ivan Pavao II. svečano ga je proglasio blaenim 20. oujka 1993., opisavši ga kao "pjesnika Utjelovljene Riječi i branitelja Bezgrešnog začeca". U tome je izrazu saet veliki doprinos koji je Duns Skot dao povijesti teologije.

Prije svega, razmišljao je o otajstvu utjelovljenja i, za razliku od mnogih kršćanskih mislilaca toga doba, bio je mišljenja da bi se Boji Sin utjelovio i da čovjek nije sagriješio. U "Reportata Parisiensa" tvrdi: "Bilo bi nerazumno smatrati da bi se Bog odrekao toga djela da Adam nije sagriješio! Ja tvrdim dakle da pad nije uzrok Kristova predodređenja i da bi – čak i da nije došlo do pada, ni anđela ni čovjeka – u toj pretpostavci Krist bio predodređen na isti način" (Reportata Parisiensia, in III Sent., d. 7, 4). Ta se misao, moda pomalo iznenađujuće, rodila zato što je za Duns Skota utjelovljenje Sina Bojega, koje je Bog Otac u svojem naumu ljubavi planirao još od vječnosti, ispunjenje djela stvaranja i omogućuje svakom stvorenju da, u Kristu i po Kristu, bude ispunjeno milošću i da daje hvalu i slavu Bogu u vječnosti. Duns Skot, iako svjestan da nas je, u stvarnosti, zbog istočnoga grijeha, Krist otkupio svojom mukom, smrću i uskrsnućem, tvrdi da je utjelovljenje najveće i najljepše djelo u čitavoj povijesti spasenja i da ono nije uvjetovano nikakvim kontingentnim događajem, već je prvobitna Boja ideja da na kraju ujedini čitavi stvoreni svijet sa sobom u Sinovoj osobi i tijelu.

Kao vjerni učenik svetog Franje, Duns Skot je volio razmatrati i propovijedati otajstvo Kristove spasenjske muke, taj izraz beskrajne ljubavi Boga, koji s velikom dareljivošću širi izvan sebe zrake svoje dobrote i ljubavi (usp. Tractatus de primo principio, c. 4). Ta se ljubav ne objavljuje samo na Kalvariji, već također u Presvetoj euharistiji, prema kojoj je Duns Skot iskazivao silnu pobonost i koju je smatrao sakramentom stvarne Isusove prisutnosti i sakramentom jedinstva i zajedništva koji nas navodi da se uzajamno ljubimo i da ljubimo Boga kao najviše zajedničko dobro (usp. Reportata Parisiensia, in IV Sent., d. 8, q. 1, n. 3).

Draga braćo i sestre, taj, snano "kristocentrični", teološki pogled otvara nas kontemplaciji, divljenju i zahvalnosti: Krist je središte povijesti i svemira, on je onaj koji daje smisao, dostojanstvo i vrijednost našem ivotu! Poput pape Pavla VI. u Manili, i ja bih danas htio doviknuti svijetu: "[Krist]

je objavitelj Boga nevidljivog, on je prvorođenac svakog stvorenja, on je temelj svega; on je učitelj čovječanstva, on je otkupitelj; on je rođen, umro i uskrsno za nas; on je središte povijesti i svijeta; on je onaj koji nas poznaje i koji nas ljubi; on nam je vjerni pratilac i prijatelj u ivotu... Najradije ne bih prestao govoriti o njemu" (Homilija, 29. studenoga 1970.).

Doctor subtilis nije razmišljao samo o Kristovoj, već i o Marijinoj ulozi u povijesti spasenja. U dobu u kojem jeivio Duns Skot najveći dio teologa upućivao je prigovor, koji se činio nerješivim, na učenje prema kojem je Presveta Marija bila izuzeta istočnoga grijeha od prvog trenutka svoga začeća: naime, na prvi se pogled činilo kako je tom tvrdnjom sama univerzalnost otkupljenja koje je ostvario Krist dovedena u opasnost, kao da Marija ne bi trebala Krista i njegovo otkupljenje. Zato su se teolozi protivili toj tezi. Duns Skot je tada, da bi pomogao shvatiti tu očuvanost od istočnoga grijeha, iznio objašnjenje, koje će kasnije, 1754., usvojiti također blaeni papa Pio IX. prilikom svečanog definiranja dogme o bezgrešnom začeću Marijinu. Riječ je o tumačenju o "preventivnom otkupljenju", prema kojem bezgrešno začeće predstavlja remek-djelo otkupljenja koje je ostvario Krist, jer je upravo snagom svoje ljubavi i svojega posredovanja postigao to da je Majka očuvana od istočnoga grijeha. Dakle, Marija je potpuno otkupljena od Krista, ali već prije začeća. Franjevci su s oduševljenjem prihvatili i širili to učenje a drugi teolozi – često uz svečanu prisegu – obvezali su se braniti i usavršavati.

U vezi s tim elim ponovno istaknuti činjenicu, koja mi se čini vanom. Istaknuti teolozi, kao što je to Duns Skot po pitanju učenja o bezgrešnom začeću, obogatili su svojim osebnim misaonim doprinosom ono što je Boji narod spontano vjerovao o Blaenoj Djevici i to očitovao u pobonim činima, u umjetničkim izrazima i, općenito, u kršćanskom ivotu. Tako je vjera i bezgrešno začeće i u uznesenje Djevice tijelom bila već prisutna u Bojem narodu, dok teologija nije još uvijek pronašla ključ za njezino tumačenje u totalitetu nauka vjere. Dakle Boji narod prethodi teolozima i sve to zahvaljujući onom nadnaravnom sensus fidei, to jest onoj sposobnosti koju je ulio Duh Sveti, koji nas osposobljava, s poniznošću srca i uma, prigrliti stvarnost vjere. U tome smislu, Boji narod je "učiteljstvo koje prethodi" i kojeg teologija mora produbiti i na intelektualan način prihvatiti. Neka teolozi uvijek uzmognu oslušivati taj izvor i sačuvaju poniznost i jednostavnost malenih! Podsjetio sam na to prije nekoliko mjeseci rekavši: "Postoje veliki učenjaci, veliki stručnjaci, veliki teolozi, učitelji vjere, koji su nas poučili mnogim stvarima. Pronikli su u pojedinosti Svetog pisma, povijesti spasenja, ali nisu mogli vidjeti sâm misterij, pravu sr... Ono bitno je ostalo skriveno! Naprotiv, postoje također u našem dobu maleni koji su spoznali taj misterij. Tu mislimo na svetu Bernadettu Soubirous, svetu Tereziju iz Lisieuxa, s njihovim novim, 'neznanstvenim' tumačenjem Biblije, ali kojim se ulazi u samo srce Svetog pisma" (Homilija. Misa sa članovima Međunarodnog teološkog povjerenstva, 1. prosinca 2009.).

Na kraju, Duns Skot je razvio nešto na što je suvremeni svijet vrlo osjetljiv. Riječ je o temi slobode i njezina odnosa s voljom i s umom. Naš autor ističe slobodu kao temeljnu osobinu volje, udarivši tako temelje impostaciji voluntarističke tendencije, koja se razvijala u suprotnom pravcu od takozvanog augustinskog i tomističkog intelektualizma. Prema svetom Tomi Akvinskom, koji slijedi

svetog Augustina, sloboda se ne moe smatrati urođenom osobinom volje, već plodom suradnje volje i uma. Ideja o urođenoj i apsolutnoj slobodi – u obliku u kojem je kasnije razvijana kod Duns Skota – smještenoj u volji koja prethodi umu, bilo u Bogu bilo u čovjeku, prijeti, naime, da dovede do ideje o Bogu koji nije vezan ni uz istinu i dobro. Oni koji ele očuvati Boju apsolutnu transcendenciju i različitost s tako radikalnim i nedokučivim naglaskom njegove volje ne vode računa da se Bog koji se objavio u Kristu jest Bog "logos" koji je djelovao i djeluje pun ljubavi prema nama. Sigurno da, kao što tvrdi Duns Skot na crti franjevačke teologije, ljubav nadilazi spoznaju i kadra je uvijek više doseći od misli, ali je Boja ljubav uvijek "logos" (usp. Benedikt XVI., Govor u Regensburgu, Insegnamenti di Benedetto XVI, II [2006.], str. 261). I u čovjeku ideja o apsolutnoj slobodi, smještenoj u volji, zaboravljajući povezanost sa istinom, zapostavlja činjenicu da sama sloboda mora biti oslobođena ograničenja koja joj nameće grijeh.

U svom obraćanju rimskim bogoslovima podsjetio sam kako je "sloboda u svim vremenima bila znak čovječnosti, još od početaka, ali na osobit način u suvremeno doba" (Govor u Rimskoj papinskoj bogosloviji, 20. veljače 2009.). Međutim, upravo suvremena povijest, kao i naše svakodnevno iskustvo, uče nas da je sloboda autentična i pomae u izgradnji uistinu ljudske kulture samo kada je pomirena s istinom. Ako je pak zatrta istinom, sloboda na tragični način postaje princip uništenja nutarnjeg sklada osobe, izvor presizanja najjačih i silnika i uzrok trpljenja i alosti. Sloboda, kao i sve sposobnosti kojima je čovjek urešen, raste i usavršava se, kae Duns Skot, kada se čovjek otvara Bogu, valorizirajući onu raspoloivost slušati njegov glas, koju on naziva potentia oboedientialis: kada oslušujemo Boju objavu, Boju riječ, kako bismo je prihvatili, tada do nas dopire poruka koja naš ivot ispunjava svjetlom i nadom i uistinu smo slobodni.

Draga braćo i sestre, blaeni Duns Skot nas uči da je u našem ivotu bitno vjerovati da nam je Bog blizu i da nas ljubi u Isusu Kristu i gajiti, dakle, duboku ljubav prema njemu i prema njegovoj Crkvi. Mi smo svjedoci te ljubavi na ovoj zemlji. Neka nam Presveta Marija pomogne primiti tu beskrajnu Boju ljubav koju ćemo u punini uivati u vječnosti na nebu, kada će naša duša biti konačno zauvijek sjedinjena s Bogom, u zajedništvu svetih.

Papin pozdrav hrvatskim hodočasnicima na hrvatskom:

Radosno pozdravljam i blagoslivljam sve hrvatske hodočasnike! Vaše hodočašće u Rim i posjet grobovima apostola neka učvrsti vašu vjeru kako biste oduševljeno svjedočili kršćansku nadu i ljubili blinje. Hvaljen Isus i Marija!